

Ольга Павлівна Кравчук,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу дидактики
Інституту педагогіки НАПН України,
м. Київ, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0634-8492>

УДК 373.5-044.277:37.091.31.02

DOI [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-4\(79\)-12-17](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-4(79)-12-17)

РОЗШИРЕННЯ ДИДАКТИЧНОГО ІНСТРУМЕНТАРІЮ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

(за результатами польових дидактичних досліджень)¹

Анотація.

На основі аналізу результатів польових дидактичних досліджень освітнього простору сільських громад і невеличких районних центрів авторка стверджує, що на нинішньому історичному етапі актуальним для розвитку фахової компетентності вчителя є оволодіння ролями медіатора та фасилітатора. Ці ролі розглянуто як цінний дидактичний ресурс розвитку педагогічної майстерності вчительства і технологізації освітнього процесу. Також у статті описано основні принципи, технологічні питання і обмеження застосування медіації та фасилітаторства в освітньому процесі.

Ключові слова: медіація; фасилітація; освітній простір; освітній процес; освітній проєкт; профільне навчання; дидактичний інструментарій; конфлікт.

У ситуації пошуку новітньої української дидактичної системи масового навчання та становлення профільного навчання в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО), що відповідає викликам сьогодення, необхідно змінювати не лише форму й організаційну структуру освітніх процесів, але важливо переглянути та підвищити якість фахової підготовки вчителя до роботи з різними за віком і освітніми цінностями, з різною актуалізованістю пізнавальних орієнтирів і продуктивних форм поведінки в соціумі здобувачами освіти, розширити базовий дидактичний інструментарій вчительства для досягнення освітніх цілей і компетентнісних результатів навчання [7; 10].

Результати польових дидактичних досліджень реалізації ідей профільного навчання й особливостей функціонування освітнього простору сільських громад і невеличких районних центрів вказують на декілька серйозних обставин, що нині є визначальними в процесі впровадження інновацій в освітньому просторі, а саме:

- 1) деєкологізація нашої спільноти;
- 2) всесвітня освітньо-інформаційна революція;

3) насильницька технологізація всіх сфер життя з множенням псевдопроцесів і деструктуризацією сфери соціальної взаємодії;

4) екологічне невігластво;

5) низький рівень фахової самоактуалізації учителів;

6) насильницька заполітизованість і псевдodemократизація соціальних смислів і відносин.

Деякі тривожні аспекти впливу цих тенденцій на людину та соціум зафіксовані та вже описані дослідниками з різних галузей філософії життя, психології та педагогіки, геополітики, управління і права, екології і медиками [2–6; 8]. За таких обставин складно очікувати позитивної та продуктивної взаємодії в різних життєвих обставинах, створення екологічно безпечного середовища для виявлення і взрощення (розвитку) самості, формування інструментів компетентного освоєння світу і творення в ньому.

Потрібно зазначити, що позиція певної відстороненості педагогічних працівників від процесів соціального творення і зниження якості фахової підготовки вплинули як на зниження якості освітнього простору, так і на появу відкритої недовіри та неповаги до вчителів і освітніх інсти-

¹ Дослідження виконано в рамках НДР № держреєстрації 0118U003355 «Дидактичні засади реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання» за ініціативи і фінансування родини дослідниці.

туцій. Однак саме через вчительство та заклади освіти ми маємо можливість втілювати будь-які ідеї й інструменти міжлюдської взаємодії, світоглядні цінності, сценарії майбутнього.

У системі профільного навчання роль учителя є важливою та керівною щодо організації дидактичних умов досягнення учнями компетентнісних результатів і забезпечення наступності та неперервності розвитку особистості в освітньому процесі, медіації конфліктів, надавання психолого-педагогічної підтримки не лише учням, а й дорослим, які несуть моральну та соціальну відповідальність за них, фасилітації практично-дослідної діяльності учнів як в роботі над інваріантним, так і варіативним змістом навчання, з питань профільної орієнтації тощо. Також учитель – як член місцевої громади – має виступати в новій ролі фасилітатора процесів підвищення якості соціальних відносин і розвитку освітнього простору.

Зосередимося на технологічних прийомах, які поки що не впровадженні в практику масового навчання в українській освітній системі, але є надзвичайно ресурсними для підвищення якості освіти, а також якості оцінки здобутих освітніх результатів і забезпечення особистісного розвитку учасників освітньої взаємодії. Вони мають універсальний характер і можуть бути опановані, розроблені та застосовані вчителями з різним досвідом і рівнем педагогічної майстерності.

Упровадження нового дидактичного інструментарію не лише урізноманітнить зміст міжособистісної комунікації в освітньому процесі, а й допоможе кожному розробити унікальну авторську педагогічну технологію, яка буде відповідати локальним умовам і потребам здобувачів освіти у профільному навчанні. Формальне ж застосування їх для здобувачів освіти не буде мати негативних наслідків більших за ті формальні результати, що вони отримують від спілкування і перебування тривалий час під впливом людини, яка має мандат учителя, але виконує свої обов'язки фіктивно.

Незалежно від структури та загальної дидактичної моделі профільного навчання, що реалізується в конкретному ЗЗСО або їх мережі, на етапі знайомства учнів з учителем і освітньою програмою необхідно:

1) визначити принципи та цінності майбутньої освітньої взаємодії, місце і цінність кожного в навчальному процесі;

2) домовитися про механізми оцінювання проміжних освітніх результатів, форму їхньої фіксації та контроль за виконанням цієї Угоди;

3) пояснити батькам сутність і місце вчитель-

ської фасилітації в освітній взаємодії та запросити їх до участі в соціально значущому освітньому проєкті.

Одного освітнього проєкту еколого-економічного чи краєзнавчого змісту² з яскраво вираженим соціальним значенням достатньо для освітнього простору об'єднаної територіальної громади (ОТГ). Якщо дозволяє ресурсне забезпечення, то їх може бути і декілька. Важливо, щоб результати освітньої взаємодії сприяли розв'язанню екологічних проблем місцевої громади, упровадженню високих стандартів екологічно безпечної й економічно доцільної громадської комунікації, спонукали учнів до саморозвитку та самовираження в пізнанні та реалізації власних освітніх досягнень у практиці життя.

Для повноцінної реалізації етапу знайомства учнів з учителем і освітньою програмою важливо показати посиленість виконання завдань освітньої програми, окреслити можливості варіативності й індивідуалізації змісту навчальної діяльності.

Педагогічний колектив розробляє систему заходів, що в доступній та цікавій для батьків формі показують, досягнення та цінності профільного навчання. Свідчення про успіхи учителів і учнів у спільній освітній взаємодії буде спонукати громаду розвивати освітній простір і заохочувати педагогічний колектив до розвитку як морально, так і матеріально.

Іноді помилково опускається стадія знайомства та докладного обговорення і планування майбутнього освітнього процесу. Навіть якщо учнівський склад не змінився і вчитель вже відомий, має відбутися презентація й актуалізація освітніх ідей і можливостей, власної позиції та очікувань кожного. Допоможіть учням зрозуміти, що вони як здобувачі освіти мають право на помилки хоча б тому, що вони вчаться жити і пізнавати. Покажіть свої нові сторони і розкажіть про особливості Вашого світопізнання і світосприйняття, стисло (тезисно) окресліть філософію життя, якої Ви дотримуєтесь або (якщо з першим виникає проблема) озвучте коло пізнавальних питань над якими Ви ґрунтовно працюєте (у яких Ви шукаєте певні смисли). Виявіть зацікавленість у розкриванні особистісного потенціалу учнів через вивчення шкільного предмета і взаємодію в дослідництві (еколого-економічному, соціологічному, краєзнавчому тощо)³. Спонукайте своєю відкритістю учнів (наскільки Ви можете це щиро зробити) до формування думки та бажання відповідально вчитися і навчитися отримувати задоволення від цієї кропіткої праці.

У такий спосіб фіксується початок нового етапу освіти, зосереджується увага на виявленні

² Тематика проєктів обирається за актуальністю для даного закладу загальної середньої освіти і громади. Важливо уникати формальності. Треба зосередитися на особистісних цінностях що сприятимуть розвитку колективної взаємодії та індивідуальної успішності.

³ Не плутати зі співробітництвом у Малій академії наук.

власних ресурсів для досягнення бажаних результатів і використання можливостей, що відкриваються перед кожним у профільному навчанні за обраним змістовим спрямуванням.

Медіаторство. У профільному навчанні функціонально ускладнюється консультативна робота вчителя, а саме: виникає необхідність добровільно брати на себе роль медіатора конфліктів і фасилітатора освітніх подій і процесів. Це стосується питань міжособистісної комунікації в освітньому процесі, яка у підлітків ускладнюється за рахунок як особистісних, так і зовнішніх впливів соціуму. Так, учні дедалі частіше «приміряють на себе» деструктивні патерни психопатичної та істеричної поведінки. Через трансляцію себе в нових образах вони досліджують можливості та потреби власного «Я» і механізми взаємодії в конфлікті з оточуючими. Батьки можуть ігнорувати і не вступати у виховний конфлікт із дитиною, передаючи повноваження педагогам, вчитель вже не може не відреагувати. Для багатьох учителів – це вразливе місце. Здається, що треба реагувати швидко і бажано емоційно, але спонтанний вияв емоцій щодо деструктивної поведінки підлітка може лише погіршити комунікацію та заблокувати ситуацію.

Формально завдання медіації конфліктів є фаховим завданням шкільного психолога, але на практиці допомоги учні шукають у тих, кому вони більше довіряють, а батьки звертаються за допомогою в таких ситуаціях до тих, хто (на їхню думку) має більший авторитет і управлінський мандат. Часто це класний керівник.

Медіація, за словами одного з провідних фахівців в конфліктології Н. Лаврової (див.: <https://www.youtube.com/watch?v=MzfonaRCTL4>) можна визначити як *сприяння незалежного посередника в урегулюванні конфлікту і в досягненні домовленостей щодо встановлення конструктивного співробітництва і толерантних взаємин між сторонами, які перебувають в суперечці. Медіація – це робота посередника із забезпечення формування умов для продуктивної комунікації.*

У процесі медіації відбувається допомога сторонам конфлікту проаналізувати й оцінити власні позиції з різних точок зору, обрати альтернативні способи розв'язання проблеми, визначити алгоритми прийняття життєво важливих рішень для виходу з конфлікту.

Медіатор має бути ввічливим, уважним, пунктуальним, емоційно холодним і знеособленим. Він уважно слухає, аналізує, уточнює зміст почутого, пропонує алгоритми пошуку компромісу або виробляє цей алгоритм разом зі сторонами.

Принципи медіації:

1) добровільності як сторін, які вирішили скористатися допомогою сторонньої особи (яка може бути як професійним медіатором, так і ама-

тором у цьому виді діяльності), так і самого медіатора;

2) нейтральності та неупередженості медіатора (медіатор працює лише з конфліктом і не може використовувати будь-який свій статус);

3) дотримання рівних прав сторін у перемовинах;

4) конфіденційності.

Існує як мінімум три стадії медіації, проходження яких має технологічне значення: премедіації – медіації – постмедіації.

Стадія «Премедіація»: встановлюється контакт медіатора зі сторонами конфлікту та визнається можливість процесу медіації, досягається домовленість про склад учасників медіації, місце і час перемовин.

Стадія «Медіація»: проводяться самі перемовини і обирається сприйнятний для спірних сторін хід розв'язання конфлікту, формулюється і підписується відповідна угода.

Два головних правила перемовин:

– дати спокійно висловитися сторонам – не перебивати того, хто говорить;

– виявляти терпіння і не вживати образливу лексику до опонента.

План перемовин:

1) визначається максимальний час на виступ кожної сторони (максимально це 10–15 хв), кожна сторона розповідає своє бачення конфлікту (якщо ніхто не наважується першим – можна провести жеребкування «Хто перший?»);

2) після висловлених позицій медіатор і сторони ставлять запитання для уточнення фактів, позицій тощо;

3) відбувається обговорення всіх можливих рішень;

4) обирається таке рішення, що здатне задовольнити всіх;

5) фіксується результат перемовин у вигляді угоди.

Стадія «Постмедіації»: за бажанням (ініціативи) сторін пропонується отримання консультації психолога з питання гармонізації відносин, примирення, зміни стратегій навчання/спілкування тощо; також можна порадити підвищуватися комунікаційні здібності.

З метою підвищення якості соціальної взаємодії між учасниками освітнього процесу пропонуємо створити *дискусійний клуб із переглядом фільмів*, опрацюванням їхнього змісту колективно і з формулюванням у самостійному аналізі власних висновків щодо ключових питань, що підіймалися на зустрічі. Ця форма різновікового позакласного спілкування вже пройшла апробацію часом та різними історичними умовами і показала стабільно позитивні результати як у закладах освіти, у роботі клубів за спільними інтересами (наприклад: <https://www.youtube.com/watch?v=V8kZUGXZQQg>), так і на широкому

загалі в телетрансляціях знаменитої програми «Закрита кінозала» (авт. Д. Гордон: <https://www.youtube.com/user/HammerOKey/videos>).

Найбільш поширені конфлікти у шкільному середовищі – це конфлікти між учителями, батьками, учнями, а також між учителем і батьками, учителем і учнем. Також існує особливий вид соціальних конфліктів – сімейні конфлікти – які потребують медіаторства, але не є шкільними напругами.

У аматорському медіаторстві можливим є залучення до медіації й учнів, і їхніх батьків, і зовсім сторонніх осіб. Це переважно відбувається тоді, коли до вчителя звертаються не як до медіатора, а як до третейського судді (у нашому культурному просторі це явище надзвичайно поширене) і тоді треба переадресувати запит на допомогу іншій довірній особі.

На уроках, особливо під час роботи в групах, в учнів виникають різні непорозуміння: деякі з них розв'язуються самі собою і не вимагають втручання вчителя, а інші – без учителя не владнати. Тут одномоментно виявляються здібності вчителя до медіації та фасилітації, актуалізується потреба в технологізації цих процесів.

Отже, для підвищення якості навчальної взаємодії постає питання з необхідності виховання в учнів елементарних продуктивних способів подолання конфліктів, що буде сприяти розвитку їхнього соціального інтелекту та збереженню здоров'я. Також екологічно безпечна комунікація має зайняти гідне місце в структурі змісту профільного навчання еколого-економічного спрямування.

Теорія розв'язування винахідницьких завдань (автентична аббревіатура – «ТРИЗ») пропонує технологію розв'язування конфліктів через знаходження компромісу та зосередження спільних зусиль для розв'язання проблеми. Конфлікт можна розглянути як логічну суперечність і пошукати її розв'язання у триаді: *час + структура + вплив*.

Проаналізуємо ситуацію в часі та порівняємо характеристики структурних одиниць і результатів у момент часу T1 і T2. Зазвичай вони різняться, як різняться результати під різними впливами на структуру. Отже, можемо обґрунтовано і вважати дійти згоди.

Фасилітаторство. В умовах профільного навчання учитель проявляється у різних функціональних ролях, які дають йому змогу якісно виконати основне дидактичне завдання, а саме: допомогти учню досягти високих компетентнісних результатів і забезпечити розвиток його особистості в освітньому процесі. Наше польове дослідження освітнього простору показує, що для вчителя у цій ситуації виконання ролі фасилітатора освітнього процесу на різних рівнях комунікації (на уроці, в індивідуальному і груповому дослідництві, у проєктах взаємодії закладу загальної се-

редньої освіти з органами управління місцевою громадою тощо) – є надзвичайно ефективним.

Дві важливі умови активації фасилітаторства в умовах профільного навчання на рівні педагогічної технології:

1) *щодо вчителя* – він має володіти фундаментальними знаннями з дидактики і педагогічної психології; з повагою ставитися до всіх учасників освітнього процесу; отримав базовий рівень знань, умінь і навичок з фасилітації, який дає йому змогу усвідомлено брати на себе цю роль і компетентно її виконувати;

2) *щодо учнів* – вони мають уміти самостійно організовувати власну навчальну діяльність і бути зацікавленими в освітній події; володіти навичками толерантного спілкування. І тут знову постають питання: «Чи маємо ми виховувати у навчанні? Чи можливо взагалі відірвати процес навчання від виховання в освітньому процесі? Які якості особистості ми пропагуємо ігноруючи виховні аспекти?»

Треба зауважити, що з розвитком ЗЗСО, які починають спеціалізуватися саме на профільному навчанні, у налагодженні ефективної педагогічної взаємодії між представниками різних педагогічних і наукових шкіл також потрібна фасилітація.

Учитель-фасилітатор забезпечує:

1) групову роботу й індивідуальне співробітництво через власне мистецтво формулювати нестандартні (неочікувані для учнів) запитання (у письмовій або усній формі) за темою співпраці;

2) зворотний зв'язок, але не оцінювання, а надихання (для оцінювання освітнього результату є свій особливий етап і там існують свої інструменти);

3) психолого-педагогічну підтримку;

4) спонування до актуалізації власних пізнавальних і освітніх потреб учнів;

5) організацію дискусії навколо пізнавального питання;

6) умови для урізноманітнення учнівського досвіду пізнання;

7) оптимізацію деяких процесів задля економії часу чи інших ресурсів;

8) відкритість процесу й урахування побажань учнів щодо зміни його структури або регламенту;

9) розвиток відповідальності учасників освітнього процесу та мінімізує власну експертну роль.

Учитель-фасилітатор опановує мистецтво комунікації та навчає йому учнів. Він володіє декількома технологіями створення освітніх проблемних ситуацій і сценаріями їх подолання.

Насправді всі компетентнісні особливості вчителя-фасилітатора формально або неформально присутні в переліку фахових характеристик сучасного вчителя [9].

Умови профільного навчання вимагають віддати учням більше свободи на самовираження і

саморозкриття в освітньому процесі. Також курси за вибором іноді передбачають навчання в технології тренінгу: такі мінітренінги на 30–40 хв мають бути настільки грамотно зрежисовані, щоб клас (група) прийшли до нового освітнього результату як особистісного, так і академічного. Саме тут дидактично обґрунтовано рекомендувати вчителю «включити» роль фасилітатора.

Фасилітація в організації освітнього процесу не потрібна коли:

1) необхідно виконати низку репродуктивних завдань;

2) вже існує відповідь на дослідницьке запитання (або навіть вже відома учням зі статті в підручнику), а учні вже володіють методами досягнення зазначеного результату (тоді краще застосувати технологію педагогічного консультування й індивідуалізації або взагалі зняти завдання задля економії ресурсу);

3) учитель не розуміє суть процесів, які пропонує пізнати або опанувати учням;

4) учитель не готовий відчувати себе рівним з учнем і нести перед ним відповідальність.

Дослідження вказують на ситуацію, що сучасні учні й учителі у ЗЗСО поза межами великих міст (тут розглядаються районні центри та міста менші за 100 тис. жителів, селища міського типу, села) переважно проявляють пасивність щодо виконання своїх прямих ролей – ролі вчителя і ролі учня, а тому про масовий прояв гнучкості та модернізацію освітнього процесу в профільному навчанні поки що можна лише мріяти. Але дорогу долає той, хто рухається до своєї мети! (далі буде...)

Додаток 1

Актуальний понятійно-термінологічний тезаурус

Деекологізація сучасного людського життя – заперечення гармонійного єднання людини з природою, її надповерховість в реальному просторі існування, зневажання екологічного світу та його значення для неї, експлуатацію природи з метою збагачення та розбещення. Саме таке заперечення робить сучасну людину вразливою та слабкою перед тими викликами, що повстали перед людством останніми роками (автор – С. Гаркавець [4]).

Конфлікт у освітньому процесі:

1) пряме відкрите зіткнення опонентів у боротьбі за матеріальний або нематеріальний об'єкт, статус у певній діяльності і будь-що ціннісне для сторін (за І. Варенікіною – 1986 р.);

2) варіант міжособистісної взаємодії, коли цілі діяльності партнерів мають протилежне спрямування (за Е. Усмановою – 1986 р.);

3) ситуація кризи в спілкуванні між учасниками освітнього процесу, що може супроводжуватися суперечками (як відкритими, так і скритими), проявом насильницької й емоційно неврівноваженої поведінки, психологічним дискомфортом і напругою, що веде до деструктивних або позитивних результатів.

Медіаторство – явище добровільного урегулювання суперечностей між конфліктуючими сторонами за участі незалежного посередника (медіатора). Медіатор створює середовище для розв'язання конфлікту, але приходять до згоди сторони самостійно.

Фасилітатор в освіті – емпатична високоосвічена людина, що відповідально сприяє й організовує процеси особистісного розвитку в учінні, спілкуванні, самоосвіті чи самоактуалізації в будь-якій сфері життя.

Використані літературні джерела

1. Александрова Л.А. Субъективная витальность как личностный ресурс. *Психологические исследования*. 2011. № 3 (17). URL: <http://psystudy.ru/num/2011n3-17/492-aleksandrova17.html>.

2. Богомолова М.А., Бузина Т.С. Интернет-зависимость: аспекты формирования и возможности психологической коррекции. *Медицинская психология в России*. 2018. Т. 10, № 2. С. 8. URL: http://www.mprj.ru/archiv_global/2018_2_49/nomer02.php. DOI: 10.24411/2219-8245-2018-12080.

3. Добаева И., Добаев А. «Новый терроризм»: глобализация и социально-экономическое расслоение. *Международная экономика и международные отношения*. 2009. № 5. С. 114–120.

4. Гаркавець С.О. Психологічні проблеми в деекологізації сучасного людського життя. *Актуальні проблеми психології*. 2016. №7 (41). С. 92–97. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v7/i41/11.pdf>.

5. Кравчук О. Екологічне невігластво як індикатор гуманітарної катастрофи нашого суспільства. *Компетентісно орієнтоване навчання: виклики та перспективи*: збірник тез II Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 05 берез. 2020 р.). Київ: Педагогічна думка, 2020. С. 82–85. URL: http://lib.iitta.gov.ua/720883/1/KOP_2020_03_05_konf.pdf.

6. Саркисов Д. “На смену военной колонизации пришла технологическая”, – Михаил Ковальчук о конвергенции и будущем науки. *Lenta.RU*. URL: <https://lenta.ru/articles/2016/04/20/kovalchuk>.

7. Технології профільного навчання : кол. монографія / [авт. кол.: Г.О. Васьківська, С.В. Косянчук, В.І. Кизенко, О.В. Барановська, Л.В. Шелестова, О.П. Кравчук] ; за наук. ред. Г.О. Васьківської. Київ, 2020. 304 с.

8. У людей поколения Google память хуже, чем у их бабушек. *Радио «Балтика»*. 26 сентября 2016. URL: <https://spbu.ru/news-events/universitet-v-smi/u-lyudey-pokoleniya-google-pamyat-huzhe-chem-u-ih-babushek>.

9. Фокиа О.М. Теоретичний аналіз проблеми формування фасилітаційної компетентності в майбутніх учителів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. 2018. Вип. 60, Т. 2. С. 203–207. (Серія 5: «Педагогічні науки : реалії та перспективи»). URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/23967>.

10. Формування змісту профільного навчання: теоретико-методологічний аспект: кол. монографія / [авт. кол.: О.В. Барановська, Г.О. Васьківська, В.І. Кизенко, С.В. Косянчук, О.П. Кравчук та інші];

за наук. ред. Г.О. Васильківської. Київ: КОНВІ ПІІНТ, 2018. 260 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/713853/1/Monograf_2018%20didactics.pdf.

References

1. Aleksandrova, L.A. (2011). Sub'ektivnaya vitalnost kak lichnostnyiy resurs [Subjective vitality as a personal resource]. *Psichologicheskie issledovaniya – Psychological research*, 3 (17). Retrieved from: <http://psystudy.ru/num/2011n3-17/492-aleksandrova17.html>
2. Bogomolova, M.A., & Buzina, T.S. (2018). Internet-zavisimost: aspektyi formirovaniya i vozmozhnosti psichologicheskoy korrertsii [Internet addiction: aspects of formation and the possibility of psychological correction]. *Meditinskaya psichologiya v Rossii – Medical psychology in Russia*. Vol. 10, 2. P. 8. Retrieved from: http://www.mprj.ru/archiv_global/2018_2_49/nomer02.php. DOI: 10.24411/2219-8245-2018-12080.
3. Dobaeva, I., & Dobaev, A. (2009). «Novyyi terrorizm»: globalizatsiya i sotsialno-ekonomicheskoe rassloenie [«New terrorism»: globalization and socio-economic stratification]. *Mezhdunarodnaya Ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya – International Economy and International Relations*. 5. P. 114–120.
4. Harkavets, S.O. (2016). Psikhologichni problemy v deekologizatsii suchasnoho liudskoho zhyttia [Psychological problems in the deecology of everyday human life]. *Aktualni problemy psikhologii – Actual problems of psychology*. 7 (41). P. 92–97. Retrieved from: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v7/i41/11.pdf>.
5. Kravchuk, O. (2020). Ekologichne nevilhlastvo yak indykator humanitarnoi katastrofy nashoho suspilstva [Ecological non-government as an indicator of the humanitarian catastrophe of our suspension]. *Kompetentnisno oriientovane navchannia: vyklyky ta perspektyvy – Competent organization of the present: wikis and perspectives*. P. 82–85. Retrieved from: http://lib.iitta.gov.ua/720883/1/KOP_2020_03_05_konf.pdf.
6. Sarkisov, D. “Na smenu voennoy kolonizatsii prishla tehnologicheskaya”, - Mihail Kovalchuk o konvergentsii i buduschem nauki [“Technological colonization replaced military colonization” - Mikhail Kovalchuk on convergence and the future of science]. *Lenta.ru*. Retrieved from: <https://lenta.ru/articles/2016/04/20/kovalchuk/>.
7. Vaskivska, H.O., Kosianchuk, S.V., Kyzenko, V.I., Baranovska, O.V., Shelestova, L.V., & Kravchuk, O.P. (2020). Tekhnologii profilnoho navchannia [Technology of professional education]. Kyiv, 304 p.
8. People of the Google generation have worse memories than their grandmothers. *Radio Baltika*. Retrieved from: <https://spbu.ru/news-events/universitet-v-smi/u-lyudey-pokoleniya-google-pamyat-huzhe-chem-u-ih-babushek>.
9. Foksha, O.M. (2018). Teoretychnyi analiz problemy formuvannia fasylytatsiinoi kompetentnosti v maibutnikh uchyteliv [Theoretical analysis of the problem and the formation of facilitation competence in future teachers]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho*

universytetu imeni M. P. Dragomanova – Science hour writing of the National Pedagogical University for the name of M. P. Dragomanov. Vol. 60, 2. P. 203–207. Retrieved from: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/23967>.

10. Baranovska, O.V., Vaskivska, H.O., Kyzenko, V.I., Kosianchuk, S.V., & Kravchuk, O.P. (2018). Formuvannia zmistu profilnoho navchannia: teoretyko-metodolohichniy aspekt [Formation of professional knowledge: theoretical and methodological aspect]. Kyiv, 260 p. Retrieved from: https://lib.iitta.gov.ua/713853/1/Monograf_2018%20didactics.pdf.

Kravchuk Olha. Expansion of the Teacher's Didactic Tools within the Framework of Specialized Training (According to the Results of Field Didactic Research).

Summary.

In the context of creation of a new Ukrainian didactic system of mass education and formation of profiles education, it is important to control and adjust the quality of training of school teachers.

Based on the results of field didactic studies of the educational space in rural areas and small regional centers, the author of the article argues that at the modern historical stage, mastering the roles of a mediator and facilitator is relevant for the development of pedagogical competence. Roles are viewed as a valuable didactic resource for development of teachers' pedagogical skills.

In the system of specialized education, the role of the teacher is important and guiding in the organization of didactic conditions for students to achieve competency results and ensure continuity of personality development in the educational process, mediation of conflicts, providing psychological and pedagogical support not only to students but also to adults, responsibility for them, facilitation of practical research activities of students in the work on invariant and variable content of education, on issues of profile orientation, etc. In addition, the teacher – as a member of the local community – should act as a new facilitator of the processes of improving the quality of social relations and the development of educational space.

It should be noted that the position of a certain detachment of teachers from the processes of social creation and reducing the quality of professional training has affected both the decline in the quality of educational space and the emergence of open distrust and disrespect for teachers and educational institutions. Meanwhile, it is through teachers and educational institutions that we can embody any ideas and tools of interpersonal interaction, worldview values, scenarios of the future.

The article also describes important points dating stage between participants of educational interactions in vocational training. The research was funded by the researcher's family funds.

Key words: mediation; facilitation; educational space; educational process; educational project; profile training; didactic tools; conflict.